

Ημερίδα με θέμα «Σχολικός εκφοβισμός: Μύθοι και πραγματικότητα»

Ομιλία Παύλου Αλέπη με θέμα: «Στερεότυπα και αλήθειες»

Παράξενη όχι αναγκαστικά και ανεξήγητη επικαιρότητα. Την εποχή του πιο άγριου εκφοβισμού της κοινωνίας προκύπτει, ή καλύτερα ανασύρεται ο σχολικός εκφοβισμός.

Φυσικά δεν είναι ακριβώς ένα θέμα «σε δουλειά να βρισκόμαστε», αφού στην βαθιά κρίση του συστήματος είναι φυσικό να εκδηλώνονται και όλες οι επιμέρους κρίσεις σε μεγέθυνση. Είναι όμως εξίσου φυσικό να βρίσκει εύφορο έδαφος η υπερβολή, η επικίνδυνη ασάφεια, ακόμα-ακόμα και η δημιουργία φαινομένου εκεί που πιθανόν δεν υπάρχει.

Σε αρκετές ταινίες του Χόλυγουντ, ιδιαίτερα σε εκείνες που χαρακτηρίζονται «ταινίες δράσης», έχει επιβληθεί ένα στερεότυπο για να ενεργοποιεί τον μηχανισμό της ταύτισης του θεατή. Συνήθως ο καινούριος μαθητής, που τυγχάνει να είναι και ο πιο μικρόσωμος δέχεται **εντελώς απρόκλητα** (κρατήστε τον όρο εντελώς απρόκλητα) επιθέσεις από τους παλιούς. Στην αρχή εξαιρετικά υπομονετικός και με πρωτοφανή ανεκτικότητα επιχειρεί να αποφύγει την πρόκληση. Όσο πιο μεγάλη η υπομονή και η ανεκτικότητα τόσο πιο πολύ ο μηχανισμός της ταύτισης του θεατή φουντώνει και αναζητά «δικαίωση» με όποιο τρόπο.

Ερχεται λοιπόν η ώρα που ο καινούριος μικρόσωμος αποδείχνεται κατ' αρχήν πιο ετοιμόλογος αλλά και πιο γρήγορος, πιο επιδέξιος, (σε περιπτώσεις και με γνώσεις πολεμικών τεχνών), και νικάει τους αντιπάλους.

Ικανοποιείται έτσι ο μηχανισμός της ταύτισης του θεατή και είναι πλέον δεδομένο πως ο σκηνοθέτης έχει καταφέρει πως ο θεατής του, θα παρακολουθήσει το υπόλοιπο της ταινίας σαν φανατικός οπαδός του πρωταγωνιστή.

Όταν σβήνουν τα φώτα της προβολής της ταινίας, και στον βαθμό που μπορεί ο θεατής να απαλλαγεί από τον μηχανισμό της ταύτισης, που τον είχε χώσει ο σκηνοθέτης, ίσως μπορέσει να σκεφτεί νηφάλια, πως στην αληθινή ζωή τέτοια ωμή, ξεκάθαρα απρόκλητη επίθεση είναι μάλλον σπάνια περίπτωση. Συμβαίνει σε μάλλον ιδιαίτερα ακραίες καταστάσεις, χώρια ότι και τέτοια ψυχραιμία και τέτοιες υψηλού επιπέδου δεξιότητες είναι μάλλον απίθανες από τον ανήλικό ήρωά του.

Αυτά συμβαίνουν στις ταινίες, σε ένα εικονικό κόσμο. Η πραγματική ζωή είναι πιο πολύπλοκη. Οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και ιδιαίτερα των παιδιών σε σχολική ηλικία δεν είναι καρικατούρες για να διακρίνεις με σαφήνεια το «δίκαιο» και το «άδικο» και μάλιστα να φτάσεις με ήσυχη συνείδηση να απαιτείς την τιμωρία και πολύ περισσότερο σαν ποινικό αδίκημα.

Τέτοια ευκολία επέδειξαν φυσικά οι χρυσαυγίτες που σε ανακοίνωσή τους ζήτησαν « να εισαχθεί το αίτημα της ποινικοποίησης του Bullying. Ακόμα και σε περιπτώσεις που οι θύτες είναι ανήλικοι». Φυσικά δεν περίμενε κανείς τίποτα άλλο από ναζιστές- εγκληματίες και τους πιθανότερους ενόχους ξεκάθαρα εκφοβισμού, όπως τον περιγράφουν τα εγχειρίδια. Δεν θα πούμε εδώ τίποτα άλλο γι' αυτούς, αφού είναι σε αυτό τον τομέα μια κατηγορία από μόνοι τους και για άλλη μια φορά εφαρμόζουν το «φωνάζει ο κλέφτης για να φοβηθεί ο νοικοκύρης».

Στην πραγματική ζωή εκεί που ζουν, μορφώνονται, παίζουν, κοινωνικοποιούνται τα παιδιά, τα όρια του τι είναι παιχνίδι, τι παραβατικότητα, τι απρόκλητος εκφοβισμός, ποιος «θύτης», και ποιος «θύμα» είναι ιδιαίτερα σύνθετα και δεν επιτρέπουν την επικίνδυνη ασάφεια, που σκορπών τον τελευταίο καιρό με τις υπερβολές τους τα αστικά Μ Μ Ε και κάποιες ΜΚΟ αλλά και κυβερνητικά στελέχη.

Για παράδειγμα ακούστηκε σε διάρκεια ποδοσφαιρικής αναμετάδοσης πως «η σχολική βία έχει εξελιχτεί σε μάστιγα τα τελευταία χρόνια». Ίσως δεν φταίει ο συγκεκριμένος σχολιαστής για την αμετροπέπιά του, γιατί προφανώς είναι κι αυτός θύμα των υπερβολών των συναδέλφων του από τις άλλες τις λεγόμενες ενημερωτικές εκπομπές, που αδίσταχτοι μπροστά στη θεαματικότητα, ή και σε άλλα κίνητρα, αντί να αντανakλούν, διαμορφώνουν πραγματικότητα, ανεξάρτητα από τις συνέπειες στη κοινωνική συνείδηση και σε ανήλικα παιδιά.

Ο ίδιος ο όρος του σχολικού εκφοβισμού είναι πολύ καινούριος συγκριτικά. Πρώτη επίσημη έρευνα ήταν στην Νορβηγία το 1978 και η πρώτη χρήση του όρου έγινε το 1987 σε επιστημονικά περιοδικά.

Ακόμα διατυπώνεται και επαναδιατυπώνεται και κανείς θα παρατηρήσει σημαντικές διαφορές στο πως τον ορίζουν οι διαφορετικές επιστήμες, που επιχειρούν να τον προσεγγίσουν για να τον μελετήσουν.

Σ' αυτή την προσπάθεια παρεμβαίνουν και οι διαφορετικές σκοπιμότητες έτσι που ο καθένας «ανοίγει το βαγγέλιω στα μέτρα του», ή κατασκευάζει «μέτρα» για τους άλλους.

Με βάση αυτές τις ποικίλες διατυπώσεις θα προσπαθήσουμε να προβάλουμε μερικά από τα προβλήματα ορισμού του και το κυριότερο να διακρίνουμε, στο βαθμό που είναι δυνατό, τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου, γιατί αν πάρουμε στα σοβαρά τον τρόπο, που το μεταχειρίζονται τα ΜΜΕ... δεν γλυτώνει κανένας μας, που έχει φοιτήσει σε σχολείο. Ολοι μας θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως βρεθήκαμε κατά καιρούς στη θέση του «θύματος» ή του «θύτη». Είναι όμως έτσι τα πράγματα;

Ηδη στη περιγραφή του κινηματογραφικού στερεότυπου αναφέραμε μία από τις προϋποθέσεις που βάζουν οι ερευνητές του φαινομένου. Την εντελώς **ΑΠΡΟΚΛΗΤΗ ΕΠΙΘΕΣΗ**.

Τώρα επίσης καθόλου αθώα από μερικούς, όχι όλους είναι αλήθεια, χρησιμοποιείται ο όρος «**νεανική παραβατικότητα**». Ενας όρος ολίγον κοινωνιολογικός, ολίγον νομικός, ολίγον απ' όλα για να μπορεί με πολύ σχετικότητα και ασάφεια να πιάνει όσο γίνεται περισσότερες περιπτώσεις και κατά την ανάγκη, να δημιουργεί και να πολλαπλασιάζει ανασφάλειες, φόβους, και ενοχές, που φτάνουν σε περιπτώσεις μέχρι και την αναζήτηση να μπει και η αστυνομία στη σχολική ζωή από την μπροστινή πόρτα.

Διαβάζουμε πως σχεδιάζουν τέτοιες επιτροπές. Δεν ξέρουμε αν αληθεύει. Ελπίζουμε να μην αποδειχτεί πως κάποιοι βιάζονται να πιάσουνε την γκλίτσα και μετά να αναζητήσουν τα πρόβατα, κι αν δεν υπάρχουν μεταξύ τους «παραβάτες» να τους κατασκευάσουν.

Αλλωστε την «παραβατικότητα» όποιος πάει γυρεύοντας και την ψάχνει τη βρίσκει παντού, αφού όλες οι μελέτες αποδείχνουν πως ο κοινωνικός άνθρωπος στη διάρκεια μιας κανονικής του μέρας πέφτει σε δεκάδες παραπτώματα της λεγόμενης παραβατικότητας, που όμως δεν έχουν καμιά συνέπεια, αφού είναι τόσο ασήμαντα, που κανένας δεν ασχολείται μαζί τους, είτε δεν συμπίπτουν με μια ιδιαίτερη καμπάνια ενάντια σε κάποιο συγκεκριμένο είδος παραβατικότητας. Χώρια ότι έχουν και ιστορικό περιεχόμενο. Για παράδειγμα λίγα μόλις χρόνια πριν το κάπνισμα στους πιο πολλούς εσωτερικούς χώρους δεν εννοούνταν παράβαση.

Αυτός ο προβληματισμός σε καμιά περίπτωση δεν αποκλείει μορφές νεανικής εγκληματικής δραστηριότητας. Για παράδειγμα μια νεανική εγκληματικότητα, που ίσως να αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια, αφορά την διάδοση των ναρκωτικών, για την οποία δεν είναι καθόλου αθώοι οι μηχανισμοί του συστήματος.

Αλλο πρόβλημα στο να οριστεί με σαφήνεια ο σχολικός εκφοβισμός είναι τα όρια μεταξύ του **αθώου παιχνιδιού που περιέχει και το πείραγμα, ή ακόμα και κάποια σωματική επαφή**.

Η απάντηση των εγχειριδίων είναι ότι αυτά τα όρια βρίσκονται **στη ΔΙΑΡΚΕΙΑ και την ΕΝΤΑΣΗ**. Ο καθένας αντιλαμβάνεται πως είναι ιδιαίτερα δύσκολο να υπάρχει «πειραγμόμετρο» που να μετρήσει με σιγουριά κατά περίπτωση την «διάρκεια» και την «ένταση». Υπάρχουν για παράδειγμα περιπτώσεις που τα παιδιά οι νέοι άνθρωποι λειτουργούν στα παιχνίδια τους, ή τα πειράγματά τους

σε εντελώς διαφορετική πολιτισμική σφαίρα απ' ό,τι οι ενήλικοι. Αυτό μπορεί να σημαίνει διαφορετικό λόγο, αλλιώτικη επικοινωνία, «άλλο μήκος κύματος» και σ' αυτή τη περίπτωση η χωρίς περίσκεψη παρέμβαση από τον «άλλο κόσμο» των ενηλίκων μπορεί σε διαβάθμιση να είναι από περιττή έως και βλαβερή.

Αυτός ο προβληματισμός καθόλου δεν σημαίνει ότι ο ενήλικας γονέας, ή εκπαιδευτικός «σταυρώνει τα χέρια» και παρακολουθεί από μακριά τα τεκταινόμενα. Ισα-ίσα το αντίθετο ο προβληματισμός διατυπώνει την ανάγκη της πιο σοβαρής με γνώση και εμπειρία παρακολούθησης σε διαρκή επικοινωνία με τον κόσμο των νέων, έτσι που, η όποια παρέμβαση να γίνεται, όταν χρειάζεται πραγματικά και να είναι ουσιαστική και αποτελεσματική. Αλλιώς, μπορεί να μην υπάρχει «θύμα» κι αυτός να το βλέπει, να υπάρχει «θύμα» και να το βλέπει σαν τον «θύτη», μπορεί και να τα ισοπεδώνει όλα και να βλέπει και τους δυο σαν «θύτες».

Σ' αυτό το πλαίσιο χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή και καμπάνιες με συνθήματα τύπου : «**Μίλα...**», όπως αυτή που βλέπουμε να εξελίσσεται αυτές τις μέρες.

Ο ανήλικος που θα μιλήσει δεν είναι σίγουρο πως είναι και ο αντικειμενικός μάρτυρας του τι πραγματικά του συμβαίνει. Τα αυτιά του ενήλικα οφείλουν να είναι ιδιαίτερα «γυμνασμένα» ώστε να διακρίνουν την αλήθεια από τη μια και να κρίνουν, αν χρειάζεται, και τι είδους παρέμβαση. Αλλιώς ένας από τους κινδύνους, για παράδειγμα, είναι να διαπαιδαγωγεί μελλοντικό τύπο της ανάθεσης. Εκείνου που όλα του τα προβλήματα τα αναθέτει σε άλλους. Στον γονέα και τον δάσκαλο όταν είναι παιδί, στον εργοδότη, στη κυβέρνηση, ή ακόμα και στο κίνημα χωρίς την δική του συμμετοχή, αργότερα. Φτάνει να κάνουν άλλοι την δουλειά γι' αυτόν. Και αυτή είναι ίσως η πιο απλή εκδοχή μιας τέτοιας λαθεμένης παιδαγωγικά παρέμβασης.

Ενα άλλο πρόβλημα που χρήζει ιδιαίτερα επιδέξιας μεταχείρισης, μπορεί να είναι το γεγονός ότι το παιχνίδι-πείραγμα να παίζει το ρόλο μιας πρώιμης θετικής κοινωνικής παρακολούθησης, που παρεμβαίνει ασυνείδητα με τον μοναδικό τρόπο που έχουν τα παιδιά στη διάθεσή τους.

Όλες οι «διαφορετικότητες» δεν είναι από ορισμού τους και αρετές. Υπάρχουν και ελαττώματα, που φυσικά δεν μπορούν ίσως να γίνουν καθαρά ευδιάκριτα από τα παιδιά, αλλά μπορεί να τα διαισθανθούν. Κάτι τους ενοχλεί και το εκφράζουν μέσα από το παιχνίδι-πείραγμα. Ενα τέτοιο μπορεί για παράδειγμα να είναι η αλαζονεία και εκεί, αντί να ενθαρρυνθεί η προστασία μιας κακής, στρεβλωμένης, «ατομικότητας», που ίσως έβγαλε στην επιφάνεια το παιχνίδι σαν πρώιμη κοινωνική παρακολούθηση, να πρέπει αντίθετα με παιδαγωγική τέχνη να αντιμετωπιστεί, χωρίς από την άλλη να ενθαρρυνθεί η συνέχεια του πειράγματος.

Τα παιδιά παίζουν όπως έπαιζαν τα παιδιά όλου του κόσμου σε όλες τις εποχές και σε όλες τις συνθήκες και αλίμονο, αν το διακόψουν. Θα διακοπεί η κοινωνικοποίησή τους και θα μπουκνίσουν στους δοκιμαστικούς σωλήνες του «πολιτικά ορθού», που κι αυτό σαν όρος έχει ιστορικότητα και διαφορετικό περιεχόμενο κατά περίπτωση.

Είναι υποχρέωση του ενήλικα να σκύψει προσεκτικά να παρατηρήσει και να υποδείξει, αν χρειάζεται, το πραγματικά δίκαιο σε ηλικίες που η συναίσθηση του ακόμα δεν είναι δυνατόν να υπάρχει.

Ακόμα και όταν το παιχνίδι - πείραγμα έχει πάρει κάποια ένταση και έχει επίσης κάποια διάρκεια (είπαμε πως υπάρχει πρόβλημα να καθοριστεί το όριο) δεν πρέπει να μας φεύγει από το μυαλό πως τόσο ο «θύτης» όσο και το «θύμα» είναι από διαφορετικούς ρόλους θύματα του νοσηρού απάνθρωπου κοινωνικού συστήματος. Αντανακλούν την κοινωνία του αχαλίνωτου κυνηγητού του κέρδους. Εκεί που επιτρέπονται τα πάντα και οι κανόνες και οι νομοθεσίες φτιάχνονται για να εξασφαλίσουν την ομαλή διαίωση της νόμιμης ληστείας.

Αρα ακόμα και σ' αυτές τις περιπτώσεις εξαιρώντας φυσικά τις φανερά πολύ ακραίες καταστάσεις η παιδαγωγική αντιμετώπιση οφείλει να τους βγάξει από τη λογική επικράτησης του ισχυρότερου από την μια, αλλά ταυτόχρονα να αφαιρεί και από τους δύο τους ρόλους του «θύματος» και του «θύτη». Αλλιώς ενεργοποιείται ο νόμος της κοινωνικής ψυχολογίας «βλέπω τον εαυτό μου, όπως

με βλέπουν οι άλλοι», υιοθετώ τον ρόλο για πάντα και κατά περίπτωση τον εναλλάσσω με τον αντίθετό του.

Τώρα τέλος για να είμαστε δίκαιοι με τις διατυπώσεις των εγχειριδίων κάνουν διαχωρισμό ανάμεσα στην ενδοσχολική βία και τον σχολικό εκφοβισμό. Λένε για παράδειγμα πως η ενδοσχολική βία συμβαίνει ανάμεσα σε σχεδόν ισότιμα μέλη, προκύπτει μάλλον τυχαία, και πηγάζει στο παιχνίδι κυριαρχίας. Από την άλλη ο εκφοβισμός προϋποθέτει σαφή **ΥΠΕΡΟΧΗ** του θύτη έχει σκοπό να προκαλέσει **ΦΟΒΟ** που έχει σαν συνέπεια τον **ΠΟΝΟ, ή την ΨΥΧΙΚΗ ΑΝΑΣΤΑΤΩΣΗ**.

Προσοχή τώρα: Είπαμε από την αρχή, πως η επίθεση πρέπει να είναι **εντελώς ΑΠΡΟΚΛΗΤΗ**, να έχει **ΔΙΑΡΚΕΙΑ και ΕΝΤΑΣΗ** και τώρα λέμε ότι προϋποθέτει **ΥΠΕΡΟΧΗ** του θύτη, με σκοπό να προκαλέσει **ΦΟΒΟ με συνέπεια τον πόνο, ή την ψυχική αναστάτωση**.

Είναι κανένας που πιστεύει πως η σύμπτωση αυτών των προϋποθέσεων είναι συνηθισμένη υπόθεση; Δεν είναι φανερό πως μιλάμε για ιδιαίτερα ακραίες καταστάσεις και όχι τόσο συνηθισμένες; Τι είναι ο κόσμος των παιδιών; Κόσμος τεράτων επιστημονικής φαντασίας;

Με αυτές τις δυσκολίες δεδομένες ο ίδιος ο σημερινός υπουργός Δημόσιας Τάξης προφανώς για να προφυλαχτεί, όταν άρχισαν να τρέχουν τον τελευταίο καιρό οι προτάσεις της ποινικοποίησης και οι διατυπώσεις καινούργιων νόμων είπε σε συνεντεύξεις του «Το bullying έχει μια δική του λογική. Όχι με τις προσωπικές σχέσεις δύο παιδιών που παίζουν, αλλά πρώτα πρέπει να το ορίσουμε. Τι εννοούμε με αυτό. Γι' αυτό έχω επιφυλάξεις για την νομοθετική ρύθμιση, γιατί μιλάμε για παιδιά 11-16 ετών. Θα βάλεις φυλακή τον μαθητή; -όχι αυτόν βέβαια που άσκησε θανατηφόρα πίεση».

Ο ίδιος επίσης αρθρογράφοντας πρόσφατα έγραψε: «Πρέπει όμως προηγουμένως να ξεχωρίσουμε μύθους και πραγματικότητες στο πεδίο της σχολικής βίας δηλαδή να την ορίσουμε επακριβώς, να προσδιορίσουμε την περιρέουσα κουλτούρα, να την αποδεσμεύσουμε από τις τηλεοπτικές αναπαραστάσεις» και παρακάτω επίσης γράφει: «Τα ΜΜΕ - παρασυρμένα ίσως από τα αντιφατικά και ελλιπή στοιχεία των ερευνών - επιμένουν ότι η βία ενδημεί στα σχολεία (δραματοποιώντας μεμονωμένα γεγονότα και μεγεθύνοντας ποσοτικά δεδομένα. Για πολλούς ο εκφοβισμός έχει αναχθεί σε φαινόμενο υψηλής επικινδυνότητας με συνέπεια έναν (κατασκευασμένο) ηθικό πανικό».

Είναι σίγουρο λοιπόν πως το φαινόμενο του «σχολικού εκφοβισμού» δεν έχει τις διαστάσεις που επιχειρεί να του αποδώσει μια κατασκευασμένη επικαιρότητα από τα αστικά ΜΜΕ, τις διάφορες ΜΚΟ, δημόσια πρόσωπα και ανθρώπους του θεάματος.

Ισα-ίσα αυτή η κατασκευασμένη επικαιρότητα υπάρχει κίνδυνος να το φουσκώσει και τότε να του δώσει τις διαστάσεις που του λείπουν. Η ακόμα χειρότερα η κατασκευασμένη επικαιρότητα να δημιουργήσει τέτοια φοβικά αντανακλαστικά στη κοινωνία που να φτάσει να απαιτεί «αστυνόμηση», ή άλλα ανάλογα επικίνδυνα για την διαπαιδαγώγηση μέτρα στα σχολεία.

Μπορεί και να μην είναι αυτός ο στόχος εκείνων που ίσως με τον πιο επιπόλαιο τρόπο συμβάλλουν στο να φουσκώνει υπερβολικά ένα κοινωνικό φαινόμενο. Όμως έτσι λειτουργεί το σύστημα. Αυτά έχει από την φύση της η κοινωνία του ανταγωνισμού.

Ο καθένας με διαφορετικό κίνητρο χωρίς να μπορεί να διακρίνει πιο πέρα από το πολύ δικό του βραχυπρόθεσμο συμφέρον φουσκώνει το επικίνδυνο μπαλόνι που μπορεί να σκάσει και απάνω του. Τα ΜΜΕ για να εξασφαλίσουν τηλεθέαση ή ακροαματικότητα, να νικήσουν με την υπερβολή το διπλανό ΜΜΕ, που παίζει το ίδιο θέμα. Οι ΜΚΟ για να δικαιολογήσουν την ύπαρξή τους. Τα δημόσια πρόσωπα και οι άνθρωποι του θεάματος για να εξασφαλίσουν κάποια παραπάνω δευτερόλεπτα δημοσιότητας...

Όλοι μαζί μαγκωμένοι στα γρανάζια του ανταγωνισμού ίσως χωρίς αυτή σώνει και καλά τη στόχευση σπρώχνουν στα ίδια γρανάζια την κοινωνία και αν αφεθούν ανενόχλητοι υπάρχει κίνδυνος να δημιουργούν από τα παιδιά τα θύματα του μέλλοντος.